

зурни и тъпан” [НА БАН, а.е. 168:43], “ориенталски зурли и тъпани” [НА БАН, а.е. 203:7], зурнаджийската формация битува в градовете Разград, Тетевен, Казанлък, Самоков.

Рисувайки музикалния живот на Копривщица преди Освобождението според местни извори, Райна Кацарова описва музиката на сватбите в града. Те били понякога по четири-пет наведнъж, но за всяка имало музика. Циганските музики в Копривщица включвали “цигулки, кларинет, зурла, лаута, тамбура и тъпан” [Кацарова, 1937:386].

За присъствието на зурната в Самоков през XIX век също се споменава в публикации. Кларинет, цигулка, зурна и тъпан са инструментите, най-често оформящи чалгиите – групи от свирачи, съпровождащи самоковските сватби, професионални тържества и кръчмарски веселия [Стоин, Е., 1969:366].

Историческите извори и архивните материали сочат, че зурната като музикален инструмент, на който свирят роми, битува по българските земи през периода на османското господство. Тя е част от османската военна музика, обслужва церемонии и празници на турците. Формации с участие на зурна огласят и български обреди и празници. За разлика от днешната ситуация, в която зурната е характерна предимно за Югозападна България, в миналото зурнаджийска музика е звучала в почти всички територии от българското етническо землище.

Архивни материали и меморати дават сведения за зурната по българските земи след 1878 г., в различни градове и райони на българската държава.

За присъствието на група от зурни и тъпан в календарна обредност на българи християни през 30-те години на XX век свидетелства снимка на Трифоновденско общоселско празненство-*курбан* в с. Тополово, Асеновградско [Пейчева, 1999:30]. Липсва допълнителна информация, освен за мястото и обредната ситуация и за названието на музикалния състав – “даули и зурни”. От снимката се вижда, че музиката е съставена от две зурни и един голям тъпан, че свири на открито – вероятно пред църквата. Музикантите са на преден план, а зад тях са подредени празнуващите мъже с обредното животно – биче.

В краеведско изследване на традициите в Кюстендилската котловина се споменават домашни, общоселски *служби* и общоселски *събори*, на които свирят музиканти от Кюстендил. Описва се градския събор при Кадин мост на Спасовден, на който свирели специално поканени музиканти на *зурли* и *тъпани* [Пеев, 1991:68-69].

Проследявайки оформянето на музикантския стил на гайдаря Костадин Варимезов, Тимоти Райс описва учителите му, като така дава представа за музикалната ситуация в бургаското село Гергебунар (днес с. Росеново, общ. Средец) през 30-те години на XX век. Според автора българското село тогава не е затворена система по отношение на музикалната традиция, защото местните свирачи обменят музикална информация със свои колеги професионалисти отвън по два пътя: когато излизат от селото и се срещат с различна от селищната музикална практика, и когато външни музиканти посещават селото и свирят на традиционните за странджанския район *панаири*. Според спомени на Варимезов такива били “мюсюлмани цигани, които свирят на зурна и тъпан”, акордеонисти, панаирджийски певци с техните песнопойки [Rice, 1994:50]. В разговор Варимезов споделя, че зурните не са характерни за странджанския край, но в Бургас е живял и свирил зурнаджия – бай Иван от Котел [К.В., 2002].

По сведения на информатори и при регионални фолклорни експедиции през 50-те години на XX век се регистрира присъствието на зурнаджийско-